

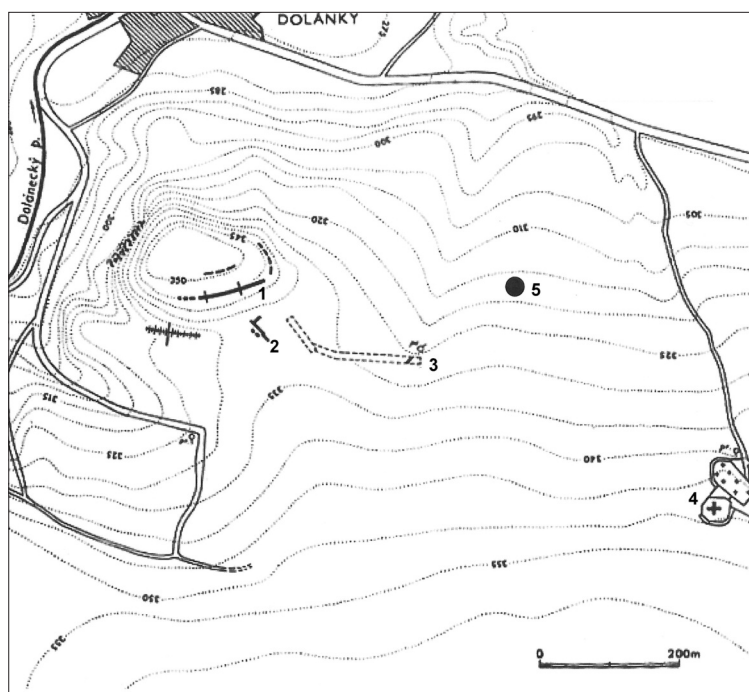
NOVÉ NÁLEZY ZBRANÍ A KOVÁNÍ Z HRADIŠTĚ RUBÍN (K. Ú. DOLÁNKY A PŠOV, OKR. LOUNY) A OKOLÍ*

Nad'a Profantová

1. ÚVOD

Hradiště Rubín u Podbořan (kat. úz. Dolánky a Pšov, okr. Louny; *obr. 1*) bylo dvouprostorové (akropole, podhradí), osídlené v pravěku (především v eneolitu, d. halštatské a samém závěru mladší d. laténské, v plaňanském horizontu d. římské i mladší době římské; cf. např. *Bubeník 1995, 128, týž 1996, 23*) i v raném středověku. V rámci severozápadních Čech plnilo minimálně v 8. a 9. století roli mocenského centra a sídla elity (nálezy kování opasku i koňského postroje, ostruh s háčky, velkomoravských šperků včetně zlaté hrozníčkovité náušnice), zaniklo pak okolo poloviny či brzy po polovině 10. století (cf. *Bubeník 1988; týž 1996; týž 1997; Profantová – Stolz 2006*). Vzhledem k nadregionálnímu významu hradiště byly dosavadní drobné sondáže rozsahem nedostatečné, neboť umožnily jen základní rozčlenění na dva sídelní horizonty v raném středověku a datování raně středověkého opevnění. Většina významných, často importovaných předmětů byla objevena náhodně, bez dostatečné znalosti jejich nálezových kontextů.

V posledních letech (nalezeno mezi lety 2004 a 2010) se podařilo zdokumentovat několik raně středověkých nálezů zbraní a částí výstroje z hradiště a jeho okolí. Jsem si vědoma, že to rozhodně nejsou všechny kovové předměty nalezené na hradišti a v okolí amatéry, přesto stojí za zveřejnění. Jedná se o dvě sekery, kopí, bronzové nákončí a prolamovanou přezku. Poloha nálezů není bohužel známá, s výjimkou bronzového nákončí západního původu (*obr. 1:5*). Zbraně byly alespoň stručně zmíněny v souhrnějším článku (*Profantová, v tisku, tab. 2*).

Obr. 1. Dolánky a Pšov, vrch Rubín. Plánek hradiště a okolí. 1 – opevnění akropole; 2 – sondáž J. Bubeníka na předpolí; 3 – pozůstatek vnějšího opevnění; 4 – hřbitov u zaniklého kostela v původní obci Pšov (nález raně středověké náušnice); 5 – poloha nálezu nákončí. Podle J. Bubeníka, doplněno. Vlevo: poloha lokality na mapě ČR

* Článek věnuji s malým zpožděním Josefu Bubeníkovi k 70. narozeninám.

2. POPIS NÁLEZŮ

Sekera č. 1

Nalezena nejspíše v období 2004–2009. Sekera úzká s oboustranně protaženým týlem obdélného tvaru. Délka 163 mm, váha 793 g. *Obr. 2:1.*

Sekera č. 2

Sekera úzká s mírně protaženým ostrím a obdélnou menší ploškou v týlu. Délka 157 mm, váha 563 g. *Obr. 2:2.*

Železné kopí

Kopí s plochým listem a tzv. vylehčenou, v horní části neuzavřenou tulejí (tato konstrukce je zatím u nás ojedinělá). List se středovým nevýrazným rozšířením. Průměr tuleje 23 mm, délka tuleje 44 mm, délka kopí 219 mm, hrot odlomen. *Obr. 2:3.*

Nákončí

Bronzové (spíše však z nepravé mosazi; cf. *tab. 1*) nákončí, snad z garnitury ostruh, jazykovitého ukončení, v týlu tři výrazné stříbrné nýtky tvořící vodorovnou řadu. Ná-

znak filigránových? (případně jen nasekávaných) plochých kroužků či plíšků okolo stříbrných nýtků, nelze vyloučit ani plechovou lištu pod nimi. Nákončí je po obou stranách symetricky projmuté pod lištou, na rubu hladké. Délka 20,7 mm, max. šířka 16,5 mm, váha 3g. *Obr. 2:4.*

Přezka

Pravděpodobně mosazná (cf. *tab. 1*) jednoduchá oválná přezka s prolamovanou destičkou (vykrojený půloblouk, kruh a ovál) ukončenou malým výčnělkem a třemi úchyty byzantského typu s očky na rubu. Trn nedochovaný. Typově se jedná o byzantskou přezku. Šířka 47 mm, výška 48,7 mm, váha 19 g. *Obr. 3.*

Pozn: Přezka pochází z Rubína s velkou pravděpodobností, ovšem jedná se údaj zprostředkovaný, s nálezcem jsem přímo nemluvila. Nelze vyloučit, že může pocházet i z blízkého okolí, jako tomu je s jistotou v případě nákončí. Jedná se o důležitý nález, proto byl zařazen do textu i s určitou mírou nejistoty co do lokalizace.

3. ANALÝZA A DATOVÁNÍ NOVÝCH NÁLEZŮ

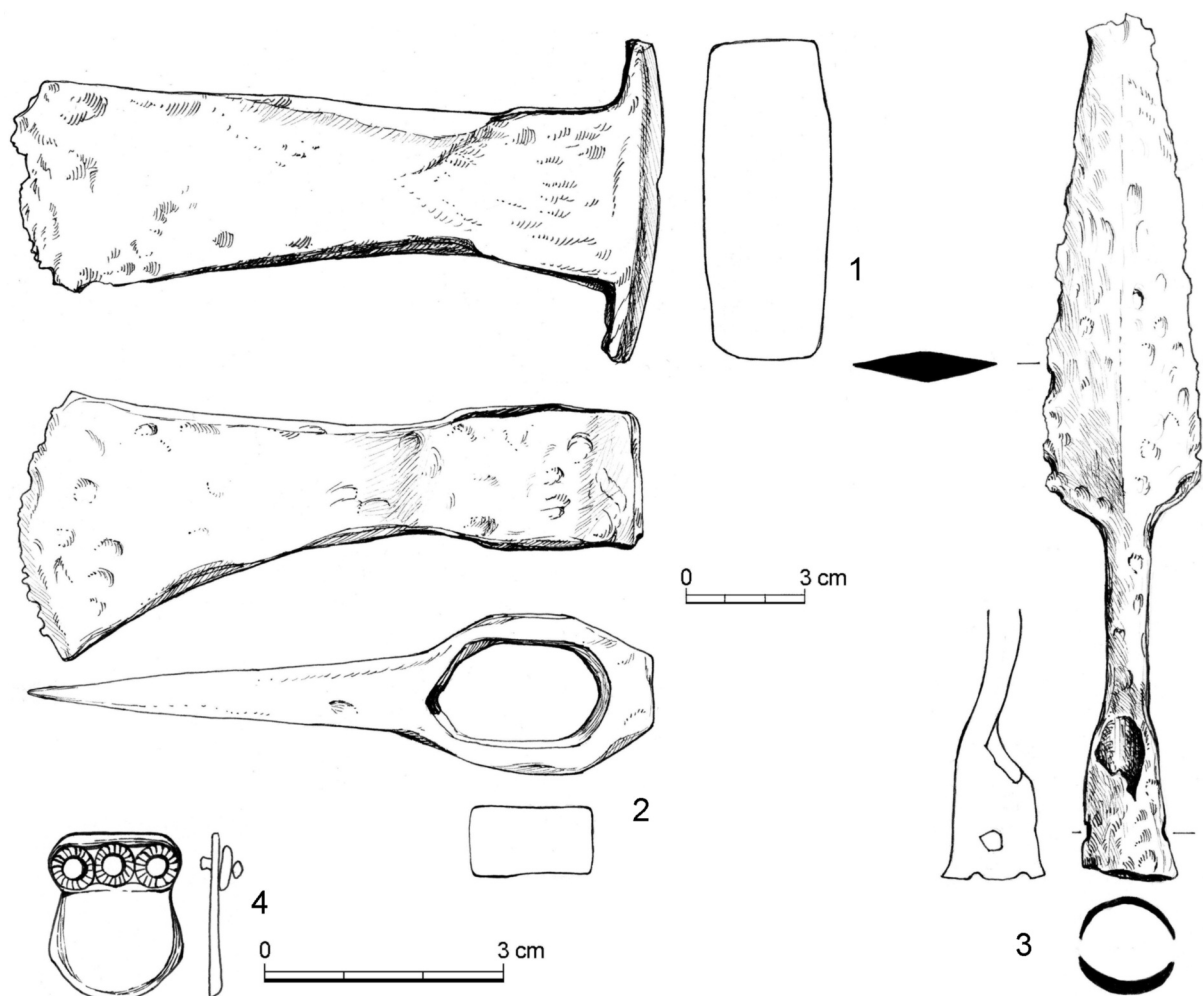
Obě **sekery** můžeme zařadit mezi raně středověké nálezy. Sekera č. 1 s oboustranně protaženým týlem má nejbližší analogii v hrobě 1 v Prosmkách na Litoměřicku (*Zápotocký 1965*, obr. 92:9), datovaném do 2. poloviny 9. či 1. třetiny 10. století. Méně výrazně má týl protažený i sekera z depotu z Klapého (*Zápotocký 1992*, obr. 14), který lze díky miskám slezského typu datovat zhruba do 9. století. Sekera tedy pochází nejspíše z 9. či 1. třetiny 10. století. Druhá sekera patří Dostálovu typu V (*Dostál 1966*, obr. 15:13), analogie má např. v Mikulčicích (*Poláček 2000*, Abb. 8:2).

Hrot **kopí** je poměrně atypický svým vylehčením, ale nejspíše patří též ranému středověku (*Profantová, v tisku*), vyloučit ovšem zcela nelze ani období starší (tedy d. římskou; cf. *Bubeník 1996*, 23). Nálezy listovitých hrotů kopí, případně masivnějších oštěpů již z Dolánek i Pšova známe, ovšem též bez kvalitních nálezových okolností a doprovodných nálezů (*Bubeník 1988*, tab. 7:1,3).

Přezka je jednoznačně byzantského typu, v této podobě se jedná o první nález v Čechách. Je důležitá především tím, že ji lze zařadit již do 7. století, některé příbuzné typy se objevují i v poslední třetině 6. století. Jedná se o typ s náznakem masky, varianta rámu podle Kovalevské 15 (*Kovalevskaja 1979*, ris. 1:15), štítek typu 7g (*o. c.*, ris. 3:7g). Jde o příbuznou typu Suciava známou z Balkánu (např. Caričin Grad, přelom 6. a 7. století – *Byzanc 2010*, 241; nebo hrobový nález Pietre-Frecăței – *Fiedler 1992*, Abb. 5:7,9). Nejpodrobněji je vymapována v práci M. Schulze-Dorrlamm (2002, Abb. 54), táž autorka pod typem D 2 má i maskovitější typ rozšířený hlavně jižně od Dunaje, na Krymu a vzácně v Malé Asii (*o. c.*, Abb. 117 a mapa Abb. 58 na s. 154 a 246).

Objevují se v severním Přebornomoří (příbuzné varianty i v gótských hrobech) a Baškirii (*Kovalevskaja 2000*, 150, Ris. 12:49, 50), jejich původ je hledán na severním Kavkaze. V některých variantách se našly i v Karpatské kotlině, kde jde o raně avarské hroby či hroby z počátku střední doby avarské (2. třetina 7. století). Velmi blízký je kus ze Suuk-Su, hrobu 153, publikovaný Kovalevskou (1979, tab. XIX:10), kruhový otvor je propojen s obdélným. Celek je datován do 2. poloviny 6.–7. století. Další pak známe z pohřebiště Lučistoje, opět s pravoúhlou přezkou, ze 2. poloviny 6. století (*Makarova –Pletneva edd. 2003*, tab. 19:10). Z Dursa, hrobu 455, pochází nákončí se stejnou výzdobou ze 2. poloviny 6. až 1. poloviny 7. století (*o. c. 2003*, tab. 83:49).

Z Karpatské kotliny je nejbližší přezka z Osijeka s téměř oválným rámem, místo obdélného výřezu má dva kruhové (*Garam 2001*, Taf. 61:6). Bohužel jde o náhodný nález. Další kus pochází z Kölkeđu-Feketekapu A, hrobu 38, kde jde o přezku již klasického typu Sucidava, jen jeden, „nosní“ otvor zůstává kruhový (*o. c.*, Taf. 61:1). Hodně barbarské provedení se objevilo v Gyódu, hrobu 67, se šavlí a dalšími byzantskými importy (*Schulze–Dorrlamm 2002*, Abb. 84:6); jde zřejmě o prostorově nejbližší analogii k námi posuzovanému nálezu.

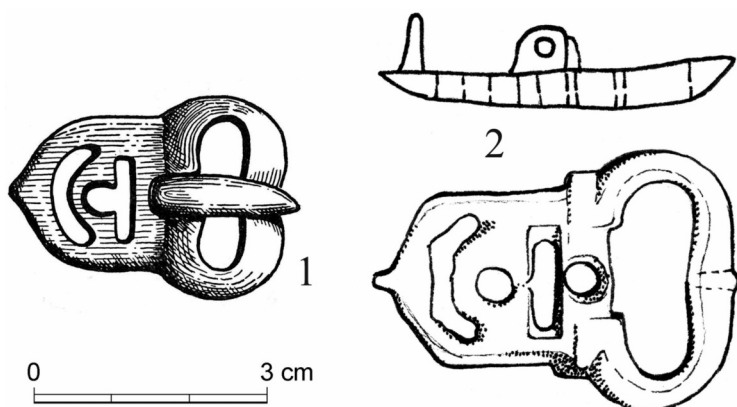
Obr. 2. Vrch Rubín a okolí. Nové nálezy zbraní (1–3) a nákončí (4). Kresba L. Raslová

Náš nález byl tedy vyroben nejpravděpodobněji v 1. polovině 7. století a patří k nemnohým luxusnějším nálezům této doby v České republice (srv. Kšely – Profantová 2008, obr. 3. a foto 3; *táž* 2008a, Abb. 13; Mutěnice – Profantová 2008, obr. 3:4; Městec Králové – nepublikováno, Poštorná – Profantová 2008b, Fig. 3, 4; Praha-Košíře, již o něco mladší, jedná se o celé 7. století – *táž* 2008, obr. 3:5). Důležitý je poznatek, že se na Rubíně nejedná o první byzantský výrobek, ani první nález hlásící se již do 7. století. Z hradiště měla pocházet měděná byzantská mince, snad z 6.–7. století, bohužel nedochovaná.¹ Rovněž další předmět patrně byzantského původu – luxusní poutko – se nedochoval, byl však podrobně zdokumentován (Profantová 2008, obr. 4a), takže jej lze zařadit do 2. poloviny 8. století.

Dobou výroby patří 7. století puncované postříbřené merovejské nákončí (Bubeník 1988, tab. IV:15), a nejspíše i křížové kování snad z koňského postroje (*o. c.*, tab. IV:17), s trochu menší jistotou i plechové pozlacené nákončí avarského kulturního okruhu (Profantová 2010, Abb. 9:5). Kromě toho se našla – ovšem též bez kvalitních nálezových okolností a vzácně – keramika pražského typu, patřící poslední třetině 6. či spíše 7. století (Bubeník 1988, tab. X:1). Z Pšova naproti hřbitovu pochází ještě jednostranný, kružítkem zdobený hřeben, původně s afrontovanými zvířecími hlavičkami (*o. c.*, tab. IV:22,24), datovatelný taktéž do závěru 6. či spíše průběhu 7. století.

Nákončí patří nejspíše mezi raně středověké importy, nebo napodobuje západní výrobky. Střídání stříbrné a bronzově lesklé plochy se užívalo především v západním prostředí, střídání stříbrných a zlatených ploch pak zase spíše na východě. Pásovou garnituru se stejným efektem bronz–stříbro známe ze

¹ Mince se nachází (nacházela?) v muzeu v Žatci, př. č. 798/60 (č. původní krabice 279), již nenalezena. Od autora záznamu J. Šímy se nepodařilo získat žádné další upřesňující informace. Mince nebyla určitelná, bylo u ní uvedeno datování do 6. až 8. století, přičemž 8. je nepravděpodobné, neboť touto dobou k nám již byzantské mince neproudily (Milítký 2009, 364).

Obr. 3. Dolánky, vrch Rubín. Přezka (2, 3) a její analogie z Suuk Su (1).
Foto N. Profantová

Starého Města-Na Valách (hrob 21/AZ). Tam je nákončí doprovázeno přezkou a průvlečkou, které jsou opatřeny kulovitými výběžky, opět tedy západním prvkem (Hrubý 1955, tab. 25:3). Tento celek je datován do závěru 8., případně počátku 9. století, tedy rozhodně před vybudování kostela na pohřebišti. Na západě jsou běžné trojice nýtků s věnečky granulece či filigránu i jazykovité ukončení (např. Stein 1967, Taf. 19:10; 29:11). Velké stříbrné nýtky se pak objevují též na železných, někdy tautovaných nákoncích (Nawroth 2001, Taf. 51:20). Nákončí, byť rozměrově větší, pocházejí ze závěru 8. století ze známého pohřebiště Biskupja-Crkvina, hrobu 88 (Petrinec 2009, tab. na s. 436, též hrob 4 – tab. na s. 426).

Datování jednoduchého nákončí není snadné, přesto se zdá, že jej lze zařadit do poslední třetiny 8. či průběhu 9. století. Tomu odpovídá i nákončí západního původu, nalezené na vrchu Rubínu již v minulosti, s polokulovitým výběžkem a třemi nýty z poslední třetiny 8. století (Bubeník 1988, tab. IV:3) – to má nejpřesnější analogii ve Slovinsku, na Sv. Lambertu (Karo 2012, 448, Sl. 2:2), kde se jedná též o karolinský výrobek – stejně jako kování pochvy s kruhovým výběžkem (Bubeník 1988, tab. V:9).

Nález tedy souvisejí jednoznačně s přítomností elity na hradišti v závěru 8. a/nebo 1. a 2. třetině 9. století. Ve starší části tohoto období se tam objevilo též velké množství kování opasku i koňského postroje avarského rázu (naposledy Profantová – Stolz 2006, Profantová 2010, Abb. 8, 9). Do 9. století lze též přiřadit zcela výjimečný nález zlomku dutého skla z Porýní (Bubeník 1997, Abb. 26:1) s několika paralelami na Moravě (Galuška et al. 2012) a nejspíše i zlomky kroužkového brnění (Profantová – Stolz 2006, obr. 3). Ještě starší je již uvedené nákončí s kolkovanou výzdobou merovejského rázu, vyrobené v 7. století (Bubeník 1988, tab. IV:15).

Nákončí a přezka byly podrobeny rentgenové fluorescenční analýze. Přesné složení slitin není možné určit, neboť složení korozních produktů, na kterých bylo provedeno měření, neodpovídá složení vlastního kovu a při analýze na korozních produktech dochází k výraznému nadhodnocení obsahu cínu a olova. Zjištěný křemičitan je zjevně příměsí související s korozní vrstvou.

Získané výsledky indikující, že přezka² mohla být vyrobena z mosazi, zatímco nákončí z bronzu obohaceného zinkem, bude třeba v budoucnosti ověřit. Stříbro na nýtech nákončí je legováno mosazí.

		Fe	Cu	Zn	Ag	Sn	Sb	Pb	Au	Si
Pšov	zadní strana nákončí	4,08	55,42	3,99	0,11	16,68	0,1	19,63		
	Ag nýtky	2,43	55,15	4,10	34,52	0,54		2,87	0,40	
Rubín	přezka - líc rám		84,6	8,28	0,23	0,65	0,04	1,46		3,04
	přezka - rub		80,86	6,88	0,35	1,14	0,05	1,83		6,3

Tab. 1. Složení kovu nákončí (Rubín) a přezky (Pšov) na základě metody RFA (D. Perlík a J. Hošek)

4. ZÁVĚR

Hradiště Rubín hrálo významnou úlohu pro celý region od 8. až do poloviny 10. století, kdy zaniklo (cf. Bubeník 1988; týž 1997; Profantová – Stolz 2006). Tomu plně odpovídá struktura nálezů: pro 8. století koncentrace ostruh s háčky a kování avarského původu v kombinaci se vzácnějšími nálezy karolinského

² V případě přezky, analyzované v laboratoři ArÚ AV ČR Praha (J. Hošek), je třeba upozornit, že použitý přístroj zatím nedisponuje standardy, používanými v laboratoři Středočeského muzea v Rostokách a Ústavu jaderné fyziky AV ČR v Řeži.

původu, pro 9. století přítomnost dutého skla a velkomoravských šperků včetně zlaté hrozníčkovité náušnice.

Obraz dokreslují zbraně. Celkově lze nyní počítat pro raný středověk se třemi sekerami a třemi kopími. Koncentrace seker na hradišti a v jeho nejbližším okolí (Petrohrad, Liběšovice? – Blažek – Štauber 1993, obr. 4:2) je – vzhledem k dosavadní absenci pohřebiště z 9. až počátku 10. století souvisejícího s hradištěm – poměrně výjimečná. V případě seker je však třeba počítat s minimálně dvěma horizonty výskytu, do staršího úseku patří starší nález nejspíše západního původu (Bubeník 1988, tab. VI:6), nově zveřejněné kusy spojujeme spíše s 9. a počátkem 10. století. Kromě toho byly nalezeny zlomky z kroužkové zbroje a šipky s tulejkou i trnem.

Otevřená zůstává otázka osídlení v poslední třetině 7. století. Indicie přítomnosti elity existují (nákončí a kování postroje západního původu, přezka byzantského původu, několik zlomků keramiky, hřeben), nedokážeme však zatím blíže toto osídlení či nakupení náhodných nálezů charakterizovat. S nějakou „strategickou“ úlohou Rubínu a jeho okolí však počítat musíme.

LITERATURA

- Blažek, J. – Štauber, B. 1993: Archeologická sbírka obecního úřadu v Petrohradě, okr. Louny. In: Archeologické sbírky v Petrohradě, okr. Louny. Zprávy ČAS – supplément 17. Praha, 6–9.
- Bubeník, J. 1988: Slovanské osídlení středního Poohří. Praha.
- Bubeník, J. 1995: K opevnění vrchu Rubínu u Podbořan (osada Dolánky, obec Podbořany, okr. Louny) v době hradištní, *Archeologické rozhledy* 47, 128–151.
- Bubeník, J. 1996: Hradiště Rubín u Podbořan v severozápadních Čechách v raném středověku. In: Kurnatowska, Z. (ed.), *Słowiańszczyzna w Europie średniowiecznej* 1. Wrocław, 197–207.
- Bubeník, J. 1997: Die Besiedlung des südöstlichen Vorfeldes des Berges Rubín in der Burgwallzeit und ihre Chronologie (Ausgrabung in den Jahren 1984–1991), *Památky archeologické* 88, 56–106.
- Byzanz 2010: Byzanz. Pracht und Alltag. Ausstellung Bonn 26. 2–13. 6. 2010. Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz. Mainz.
- Dostál, B. 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.
- Galuška, L. – Macháček, J. – Pieta, K. – Sedláčková, H. 2012: The glass of Great Moravia: Vesel and Windows Glass, and Small Objects, *Journal of Glass Studies* 54, 61–92.
- Garam, E. 2001: Funde byzantinischen Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts. Budapest.
- Fiedler, U. V. 1992: Studien zu Gräberfeldern des 6. bis 9. Jhdts an der unteren Donau. Bonn.
- Hrubý, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště „Na Valách“. Praha.
- Karo, Š. 2012: Zgodnokatolínske najde s slovenskou najdišč. In: Lazar, I. – Županek, B. (edd.), *Emona – med Akvilejo in Panonijo*. Koper, 447–458.
- Kovalevskaja, V. B. 1979: Pojasnye nabory Evrazii IV–IX vv. Prjažki. *Archeologija SSSR*. Svod AI E1–2. Moskva.
- Kovalevskaja, V. B. 2000: Komputernaja obrabotka massovogo archeologičeskogo materiala iz ranesrednevekovych pamjatnikov Evroazii. Moskva.
- Makarova, T. I. – Pletneva, S. A. edd. 2003: Krym, severo-vostočnojeje Pričernomorje i Zakavazje v epochu srednevekovja. IV–XIII vv. Moskva.
- Militký, J. 2009: Finds of the early byzantine coins of the 6th and 7th century in the territory of the Czech Republic. In: Wołoszyn, M. (ed.), *Byzantine coins in central Europe between the 5th and 10th century*. Magna Moravia. *Seria Polona*, vol. III. Kraków, 357–393.
- Nawroth, M. 2001: Das Gräberfeld von Pfahlheim und das Reitzubehör der Merowingerzeit. Nürnberg.
- Petrinec, M. 2009: Gräberfelder aus dem 8.–11. Jhdts. im Gebiet des frühmittelalterlichen Kroatisches Staates. Split.
- Poláček, L. 2000: Holzbearbeitungswerzeug aus Mikulčice, *Studien zum Burgwall von Mikulčice* 4, 303–361.
- Profantová, N. 2008: Byzantské nálezy v 6.–11. stol. v Čechách a na Moravě. In: Charvát, P. – Maříková-Vlčková, P. (edd.), *Země Koruny české a východní Středomoří ve středověku a novověku*. Praha, 73–120, příl. I–XII.
- Profantová, N. 2008a: Die frühslawische Besiedlung Böhmens und archäologische Spuren der Kontakte zum früh- und mittelawarischen sowie merowingischen Kulturkreis. In: Bemann, J. – Schmauder, M. (edd.), *Kulturwandel im Mitteleuropa, Langobarden – Awaren – Slawen*. Bonn, 619–644.
- Profantová, N. 2008b: The Middle Avar Period and the problem of a „cultural change“ at the end of the seventh century north of the Avar khanate, *Anteus* 29–30, 215–232.

- Profantová, N. 2010: Awarische Funde in der Tschechischen Republik. Forschungsstand und neue Erkenntnisse, Acta Archaeologica Carpathica 45, 203– 270.*
- Profantová, N. 2011: Karolinské importy a jejich napodobování v Čechách, případně na Moravě (konec 8.–10. století). In: Turčan, V. (ed.), Karolínska kultúra a Slovensko. Sborník Slovenského Národného múzea. Archeológia – Supplementum 4. Bratislava, 71–104.*
- Profantová, N. v tisku: Neue Waffen- und Reitausrüstungsfunde aus Mittel- und Östböhmen. In: Poláček, L. (ed.), Internationale Tagungen in Mikulčice 9. Brno.*
- Profantová, N. – Stolz, D. 2006: Chronologie a význam hradiště Rubín u Podbořan ve světle nových raně středověkých nálezů, Archaeologia historica 31, 149–164.*
- Schulze-Dörlamm, M. 2002: Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch-germanischen Zentralmuseum 1 (5.–7. Jhdt). Mainz–Bonn.*
- Stein, F. 1967: Adelsgräber des achten Jahrhunderts in Deutschland. Berlin.*
- Zápotocký, M. 1965: Slovanské osídlení na Litoměřicku, Památky archeologické 56, 205–391.*
- Zápotocký, M. 1992: Raně středověké sídelní komory na dolní Ohři, Archeologické rozhledy 44, 185–215.*

NEW FINDS OF WEAPONS AND FITTINGS FROM THE HILLFORT OF RUBÍN (LOUNY DISTRICT) AND ITS SURROUNDINGS

In this paper, stray finds of weapons and fittings from the hillfort on Rubín Hill and from its immediate vicinity are presented (Fig. 1). The two iron axes, of which one has a pronounced back which is elongated on both sides, date from the 9th–first half of the 10th century (Fig. 2:1-2). The spearhead with a lightweight socket may also be of early medieval origin, however, the Roman period must be considered as well (Fig. 2:3). The bronze tongue-shaped strap end with silver rivets and filigree wreaths around them can possibly be dated to the second half of the 8th or the first half of the 9th century (Fig. 2:5). It could have formed part of a set of spurs and is perhaps influenced by the Western environment or was even an import. The other imported strap ends found in the hillfort originated both in the 7th and 8th centuries (Fig. 2:4,6). The buckle is, without doubt, of the Byzantine type (Fig. 3). It already occurred in the 7th century and several related types already appear in the last third of the 6th century in the northern Black Sea region (Suuk-Su) and in Northern Caucasus. Somewhat simpler variants also occur in the Carpathian Basin. The buckle may have reached Bohemia either directly or via the Carpathian Basin, together with the earliest artefacts of the Avar period, most probably in the middle or in the second half of the 7th century. An unidentified Byzantine coin and a Byzantine belt loop from the second half of the 8th century were also found on Rubín Hill.

Fig. 1. Dolánky, Rubín Hill. Plan of the hillfort and its surroundings, location of the discovery of the belt strap

Fig. 2. New finds of weapons and Carolingian strap ends

Fig. 3. Buckle (2, 3) and its analogy from Suuk-Su (1)